

Lausuntoyhteenveto vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentamista koskevasta hallituksen esityksestä

Tiivistelmä

Hallituksen esitysluonnokseen annettiin yhteensä 143 lausuntoa. Vastaajista 16 oli valtion viranomaisia, 1 oli kuntia tai kuntayhtymiä, 18 oli hyvinvointialueita, 4 oli palveluntuottajia, 73 oli järjestöjä, 6 oli tutkijoita, 9 oli yksityisiä henkilöitä ja 16 oli muita lausunnonantajia. Lausuntopyyntöissä kysyttiin yhteensä 7 kysymystä esitykseen liittyvistä muutosehdotuksista. Lausuntoyhteenveto on laadittu näiden kysymysten pohjalta. Kaikki lausunnonantajat eivät ottaneet kantaa jokaiseen kysymykseen, joten kysymyskohtaiset vastaajamäärät vaihtelivat.

Lausuntopalautteessa nousivat keskeisesti esiin huoli vammaisten henkilöiden pääsystä vammaispalvelujen piiriin, erityisesti niin sanottujen väliinpuotoajaryhmien osalta, ensisijaisten palvelujen resursointihaasteet, sekä esityksen suhde YK:n vammaissopimukseen. Lausunnonantajat vaikuttavat pääosin katsovan, että esityksellä onnistuttaisiin säilyttämään uusi vammaispalvelulaki vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina ja varmistamaan, ettei hyväksytyn vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin tapahtuisi sellaista siirtymistä, joka johtuu muista syistä kuin asiakkaan vammaispalveluita koskevasta välttämättömästä palvelutarpeesta. Lausuntopalautteen mukaan suhde muuhun lainsäädäntöön on kuitenkin yhä vaikeatulkintainen ja siten arvioidun asiakasmäärän toteutuminen sisältää epävarmuuksia molempiin suuntiin.

Valtion viranomaiset pääsääntöisesti kannattivat esitystä vammaispalvelulain soveltamisalan täsmentämisestä. Vastanneista valtioneuvoston oikeuskansleri ja eduskunnan apulaisoikeusasiamies katsoivat lausunnoissaan, että lakiehdotuksen vaikutusarviointia tulisi täydentää arvioimalla kattavammin soveltamisalaa koskevan ehdotuksen konkreettisia vaikutuksia perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Oikeusministeriö ja yhdenvertaisuusvaltuutettu painottivat YK:n vammaisyleissopimuksen huomioon ottamista sekä vammaisten henkilöiden yhdenvertaisen kohtelun turvaamista. Myös Ihmisoikeuskeskus kiinnitti huomiota mainittuihin seikkoihin. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL), aluehallintovirastot sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira) kannattivat ehdotusta, mutta esittivät säännösten täsmentämistä edelleen.

Hyvinvointialueet, Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy (Hyvil), HUS-yhtymä sekä Helsingin kaupunki pitivät esitystä pääosin kannatettavana, mutta esittivät säännöksiä tarkennettavan yhdenvertaisen lain soveltamisen takaamiseksi. Erityisesti kannatettiin asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskevaa sosiaalihuoltolain (1301/2014) 4 §:n tarkennusta, jonka nähtiin selkiyttävän ja yhdenvertaistavan lain soveltamista.

Vammaisjärjestöjen lausunnoissa korostui huoli vammaisten henkilöiden ja erityisesti niin kutsuttujen väliinpuotoajaryhmien pääsystä vammaispalveluihin. Järjestöt pitivät soveltamisalaa epäselvänä, minkä nähtiin voivan johtaa yhdenmukaisen soveltamisen heikentymiseen.

lääkäitä henkilöitä edustavat tahot pääosin kannattivat esitystä. Vanhusasiavaltuutettu piti hyvänä sitä, että esityksessä on todettu, ettei mitään ikäryhmää ole suljettu pois vammaispalveluista ja totesi, että on erittäin tärkeää turvata iäkkäiden vammaisten henkilöiden pääsy vammaispalveluihin silloin, kun muissa palveluissa ei vastata heidän tarpeisiinsa.

Palveluntuottajat pääosin kannattivat ehdotusta, mutta nostivat esiin ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen saatavuusongelmat sekä haasteet esityksen eri tavoitteiden toteuttamisessa.

Tutkijoiden näkemykset esityksestä vaihtelivat keskenään. Osa tutkijoista piti säännöksiä liian tulkinnanvaraisina, eikä katsonut säännösehdoituksilla päästävän esityksen tavoitteisiin, kun taas osa tutkijoista piti säännösehdoituksia kannatettavina.

Lain hyvä toimeenpano nähtiin kaikissa ryhmissä keskeisenä yhdenvertaisuutta turvaavana seikkana, minkä vuoksi toimeenpanoon katsottiin tarvittavan ohjausta, tukea ja resursseja.

1. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

Lausunnonantajista suurin osa piti hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita täysin tai osittain kannatettavina. Pieni osa lausunnonantajista katsoi, etteivät esitysluonnoksessa kerrotut tavoitteet ole kannatettavia, ja muutama ei osannut sanoa.

Valtion viranomaiset, hyvinvointialueet, Hyvil, HUS-yhtymä sekä Helsingin kaupunki pitivät tavoitteita kokonaan tai osin kannatettavina. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies katsoi, että tavoitteisiin tulisi kirjata näkyviin tavoite vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuudesta tarvittaessa positiivisen erityiskohtelun kautta. Apulaisoikeusasiamies totesi, että soveltamisalan tarkennuksella voidaan tukea myös tätä tavoitetta siten, että erityislaki kohdentuu niille asiakkaille, joiden yhdenvertaisuus ei toteudu ensisijaisen lainsäädännön kautta.

Suurin osa järjestöistä piti tavoitteita kokonaan tai osin kannatettavina. Järjestöjen lausunnoissa korostui se, ettei esityksessä ole järjestöjen näkökulmasta korostettu riittävästi yhteyttä YK:n vammaissopimukseen. Lisäksi järjestöjen lausunnoissa nostettiin esiin huoli vammaisten henkilöiden pääsystä vammaispalveluihin sekä huoli mahdollisista väliinputoajaryhmistä.

2. Päästäänkö esitetyillä muutosehdoituksilla esityksen tavoitteisiin?

Lausunnonantajista hieman alle puolet katsoi, että esitetyillä muutosehdoituksilla päästäisiin kokonaan tai osin esityksen tavoitteisiin. Vähän yli puolet katsoi, että esitetyillä muutosehdoituksilla ei päästäisi esityksen tavoitteisiin ja muutama ei osannut sanoa.

Suurin osa valtion viranomaisista katsoi, että esitetyillä muutosehdoituksilla päästäisiin osin esityksen tavoitteisiin. Esitysluonnoksen tavoitteisiin pääseminen edellyttää kuitenkin lain soveltamisalaan ehdotettavien muutosten selkeyttämistä. THL:n sekä Hyvilin näkemyksen mukaan esitettyihin tavoitteisiin päästäisiin paremmin niin kutsutulla ikääntymisrajauskella.

Suurin osa hyvinvointialueista katsoi, että ehdoituksilla päästäisiin esityksen tavoitteisiin, mutta toivoi niitä täsmennettävän. Tulkinnanvaraisuuden katsottiin voivan lisätä valitusten määrää.

Järjestöistä suurin osa katsoi, että muutosehdotuksilla ei päästä esityksen tavoitteisiin. Osa järjestöistä katsoi tavoitteiden olevan kannatettavia, mutta riittämättömiä turvaamaan vammaisten henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Huolta herätti myös mahdollisten väliinpuotoajaryhmien, kuten autismin kirjoon kuuluvien henkilöiden oikeuksien toteutuminen. Osa järjestöistä oli myös huolissaan ensisijaisten sosiaalipalvelujen laatuun ja saatavuuteen liittyvistä haasteista sekä siitä, että taloudelliset syyt tulisivat vaikuttamaan lain soveltamiseen.

3. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

Lausunnonantajista hieman alle puolet piti ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavia säännöksiä kokonaan tai osin kannatettavina. Vähän yli puolet ei pitänyt säännöksiä kannatettavina ja muutama ei osannut sanoa.

Lähes kaikki vastanneet valtion viranomaiset kannattivat säännöksiä kokonaan tai osittain. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies piti hyvänä, että soveltamisalaa koskevassa säännösehdotuksessa on pyritty selkeyttämään yleis- ja erityislain välistä suhdetta. Yhdenvertaisuusvaltuutettu totesi ehdotetun säännöksen vastaavan nykyistä lainsäädäntöä, mutta piti ehdotetun hallituksen esityksen perusteluja ristiriitaisina YK:n vammaisyleissopimuksen kanssa.

Helsingin kaupunki, Hyvil ja lähes kaikki hyvinvointialueet piti säännösehdotuksia joko osin tai kokonaan kannatettavina. Hyvinvointialueet pitivät ehdotettujen muutosten kokonaisuutta osin liian tulkinnanvaraisena, mikä hyvinvointialueiden mukaan tulee haastamaan lain toimeenpanossa.

Järjestöt nostivat esiin huolen säännösten tulkinnanvaraisuudesta ja siitä, että palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset voisivat johtaa epäyhdenvertaiseen lainsoveltamiseen. Lisäksi järjestöjen lausunnoissa näkyi huoli resurssien riittävydestä ensisijaisten sosiaalipalveluiden osalta. Nämä seikat aiheuttivat huolta vammaisten henkilöiden pääsystä vammaispalveluihin.

Ikäkkäitä edustavat tahot pääosin kannattivat vammaispalvelulain säilyttämistä erityislakina. Ikääntyneitä edustavista järjestöistä nousi esiin huoli ikäkkäille suunnattujen palveluiden riittävydestä ja resursseista ja ikääntyneiden vammaisten henkilöiden palvelutarpeeseen vastaamisesta.

4. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

Lausunnonantajista hieman alle puolet piti elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskevaa säännösehdotusta kokonaan tai osin kannatettavana. Yli puolet ei pitänyt säännösehdotusta kannatettavana ja muutama ei osannut sanoa.

Valtion viranomaiset pääosin kannattivat säännösehdotusta osittain tai kokonaan. Valvira piti kannatettavana sitä, että säännösehdotuksessa pyritään korostamaan vammasta tai sairaudesta aiheutuvaa palveluntarvetta, joka ei ole riippuvainen henkilön iästä tai elämänvaiheesta. Valvira piti kuitenkin tarpeellisena, että hyvinvointialueille tulisi antaa riittävästi ohjausta säännöksen soveltamisessa. Useat valtion viranomaistahot totesivat, että ehdotuksessa tulisi selventää sitä, mitä tarkoitetaan

välttämättömän avun ja tuen tarpeella, joka poikkeaa henkilön elämänvaiheessa tavanomaisesta tarpeesta. Selvennystä katsottiin tarvittavan, jotta pystytään takaamaan vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden toteutuminen sekä se, että säännöstä sovelletaan alueilla yhtenäisesti. Yhdenvertaisuusvaltuutetun sekä oikeusministeriön näkemyksen mukaan esityksessä olisi perusteltua avata yhdenvertaisuuslain mukaisten kohtuullisten mukautusten vaikutus vammaispalvelulain soveltamiseen. Vanhusasiavaltuutettu piti säännösehdotusta osin kannatettavana ja totesi, että esityksen perusteluissa esiintyvää vanhuuden kuvausta tulisi laajentaa vastaamaan iäkkäiden todellista asemaa ja tilannetta yhteiskunnassa.

Suurin osa hyvinvointialueista, Helsingin kaupunki sekä Hyvil pitivät elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskevaa säännösehdotusta osin tai kokonaan kannatettavana. Hyvinvointialueet korostivat kuitenkin tarvetta täsmennyksille säännöksen soveltamisen selkeyttämiseksi.

Järjestöt pääosin vastustivat ehdotusta, ja totesivat säännöksen olevan vaikeatulkintainen. Järjestöt korostivat lausunnoissaan vammaisten henkilöiden moninaisuutta, ja esittivät huolen siitä, tulkittaisiinko säännöstä mahdollisesti liian kategorisesti. Säännöksen katsottiin vaativan tarkennusta, jotta yksilölliset tarpeet tulevat huomioiduksi.

5. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

Lausunnonantajista vähän alle puolet piti asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskevaa tarkennusta kokonaan tai osin kannatettavana. Yli puolet eivät pitäneet tarkennusta kannatettavana, ja muutama ei osannut sanoa.

Valtion viranomaisista lähes kaikki kannattivat suojasäännöstä kokonaan tai osin. Myös aluehallintovirastot, Valvira ja THL pitivät muutosta perusteltuna sekä asiakkaiden yhdenvertaista kohtelua lisäävänä. Hyvinvointialueet sekä Hyvil pitivät asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskevaa tarkennusta kannatettavana ja oikeustilaa selventävänä.

Järjestöistä suurin osa ei pitänyt ehdotusta kannatettavana ja katsoi ehdotuksen mahdollisesti lisäävän riskiä siitä, että osa vammaisista henkilöistä joutuisi maksamaan välttämättömistä palveluista. Järjestöt nostivat esiin, että vammaisten henkilöiden taloudellinen tilanne on usein heikko.

6. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

Lausunnonantajista noin puolet piti asiakasmaksulain säännöksiä täydentävää niin sanottua suojasäännöstä kokonaan tai osin kannatettavana. Noin puolet eivät pitäneet tarkennusta kannatettavana, ja muutama ei osannut sanoa.

Valtion viranomaiset pääosin kannattivat ehdotusta suojasäännöksestä. Aluehallintovirastot pitivät säännöstä kannatettavana, mutta totesivat, että säännöksen suhdetta asiakasmaksulakiin tulisi selkeyttää.

Vähän yli puolet hyvinvointialueista ja Hyvil piti niin sanottua suojasäännöstä kannatettavana. Hyvil kiinnittää launnonssaan huomiota säännösehdotuksen vaikeatulkintaisuuteen erityisesti suhteessa

asiaksmaksulain säännöksiin. Osa hyvinvointialueista piti säännöstä epäselvänä ja lainsoveltamista vaikeuttavana.

Järjestöistä noin puolet kannatti kokonaan tai osin niin sanottua suojasäännöstä. Ne järjestöt, jotka eivät kannattaneet säännöstä sinällään kannattivat ajatusta suojasäännöksen takana, mutta katsoivat, ettei se ole riittävä turvaamaan vammaisten henkilöiden oikeuksia. Osa järjestöistä ei kannattanut suojasäännöstä, sillä ne eivät kannattaneet esityksen ehdotusta asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskevasta tarkennuksesta.

7. Muita huomioita esityksestä

Eri organisaatioiden edustajat nostivat lausunnoissaan esiin lain hyvän toimeenpanon ja sen tukemisen, jota pidettiin korostuneen tärkeänä. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies katsoi, että erityisesti lain soveltajien koulutukseen ja valvonnan asianmukaiseen hoitamiseen on ryhdyttävä riittävän ajoissa ja osoitettava riittävästi resursseja sekä korosti THL:n ylläpitämän Vammaispalvelujen käsikirjan merkitystä tämän osalta.

Valtioneuvoston oikeuskansleri sekä oikeusministeriö katsoivat, että lakiehdotuksen vaikutusarviointia tulisi täydentää perus- ja ihmisoikeusvaikutusten osalta erityisesti suhteessa YK:n vammaisyleissopimuksen ja perustuslain säännöksiin. Myös eduskunnan apulaisoikeusasiamies katsoi, että jatkovalmistelun aikana tulisi huolellisesti arvioida ehdotettujen säännösten kokonaisvaikutuksia. Yhdenvertaisuusvaltuutetun näkemyksen mukaan myös yhdenvertaisuuslaki ja sen sisältämä syrjäntäkielto sekä viranomaisten velvollisuus kohtuullisiin mukautuksiin ja velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta tulisi mainita ehdotuksessa.

Saamelaiskäräjät piti tavoitteita kannatettavina, mutta totesi, että vammaispalvelujen kokonaisuutta olisi arvioitava huomioiden eri lainsäädännön vaikutukset haavoittuvassa asemassa olevien saamelaisten vammaisten henkilöiden oikeuksiin. Lisäksi saamelaiskäräjät korosti, että palvelujen järjestämisessä olisi huomioitava asiakkaan kieli ja kulttuuritausta.